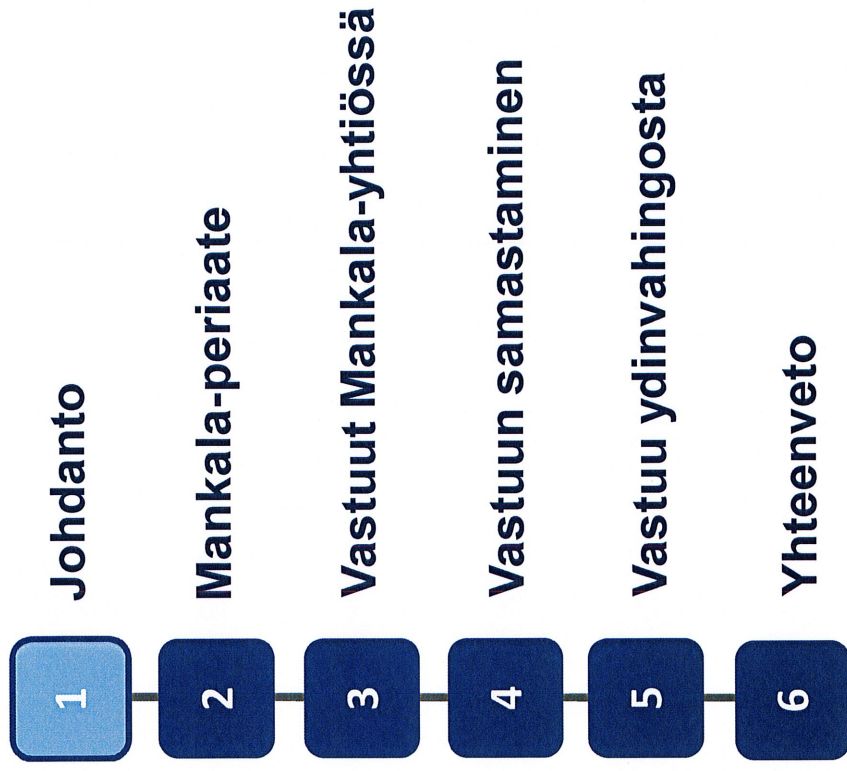

Mankala-periaate ja osakkeenomistajan vastuu

Sisälllys

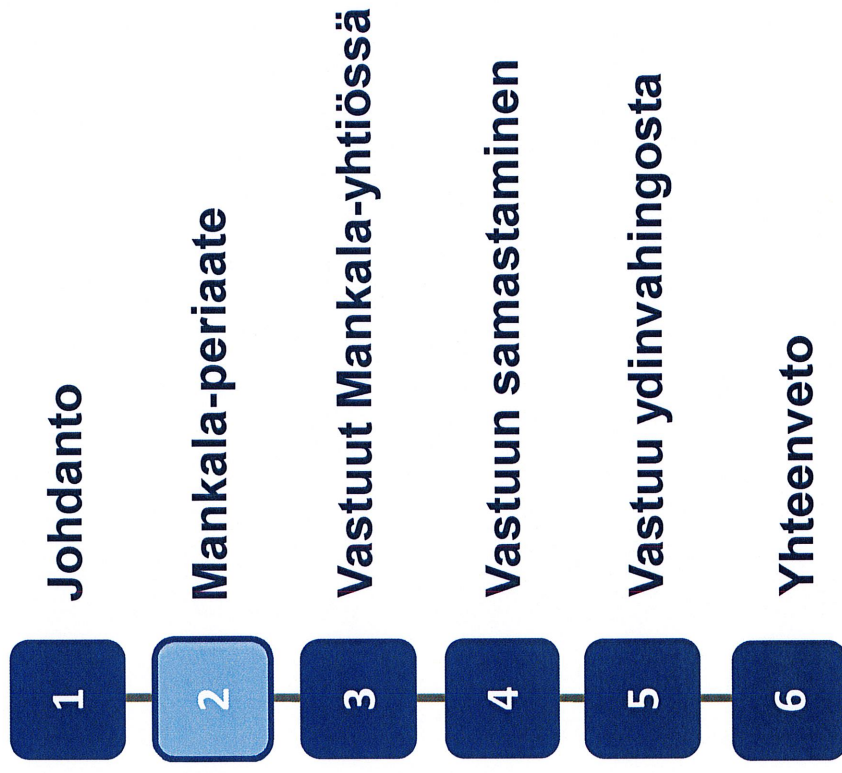

Johdanto

- Professori Seppo Villa (myöhemmin ”Villa”) on laatinut Voimaosakeyhtiö SF:n (myöhemmin ”Voimaosakeyhtiö”) pyynnöstä osakeyhtiöoikeudellisen lausunnon Mankala-periaatteella toimivan osakeyhtiön osakkeenomistajan vastuusta. Tämä esitys pohjautuu Villan kyseiseen lausuntoon.
- Voimaosakeyhtiö on ydinvoimayhtiö Fennovoima Oy:n (myöhemmin ”Fennovoima”) pääomistaja. Voimaosakeyhtiö saa käyttöönsä Fennovoiman tuottaman tai hankkiman energian Mankala-periaatteen mukaisesti osakeomistuksensa suhteessa ja vastaavasti Voimaosakeyhtiön osakkeenomistajat saavat Voimaosakeyhtiön hankkiman tai tuottaman sähkön käyttöönsä omakustannushintaan osakeomistussuhteensa suhteessa.
- Voimaosakeyhtiö toimii Mankala-periaatteella.
- Lausunnon tavoitteena on käsitellä vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Voidaanko osakkeenomistajan kustannusvastuusta poiketa Mankala-yhtiössä? Mikäli voidaan, missä tilanteissa ja millä perusteilla?
 2. Voivatko ja millä perusteilla (i) Voimaosakeyhtiö tai (ii) sen osakkeenomistajat olla vastuussa Fennovoiman omistamassa ydinlaitoksessa tapahtuneesta ydinvahingosta ja siihen mahdollisesti liittyvistä vahingonkorvauksista?
- Kysymykset kohdentuvat oikeudelliselta luonteeltaan osakeyhtiöoikeuden keskeisiin kysymyksiin siitä, millainen oikeudellinen instituutio osakeyhtiö on ja voidaanko oikeudenalan johtavista oikeusperiaatteista poiketa ydinvahinkoon liittyvän ydinlaitoksen haltijan tuottamuksesta riippumattoman ja rajoittamattoman vastuun johdosta.

Sisälllys

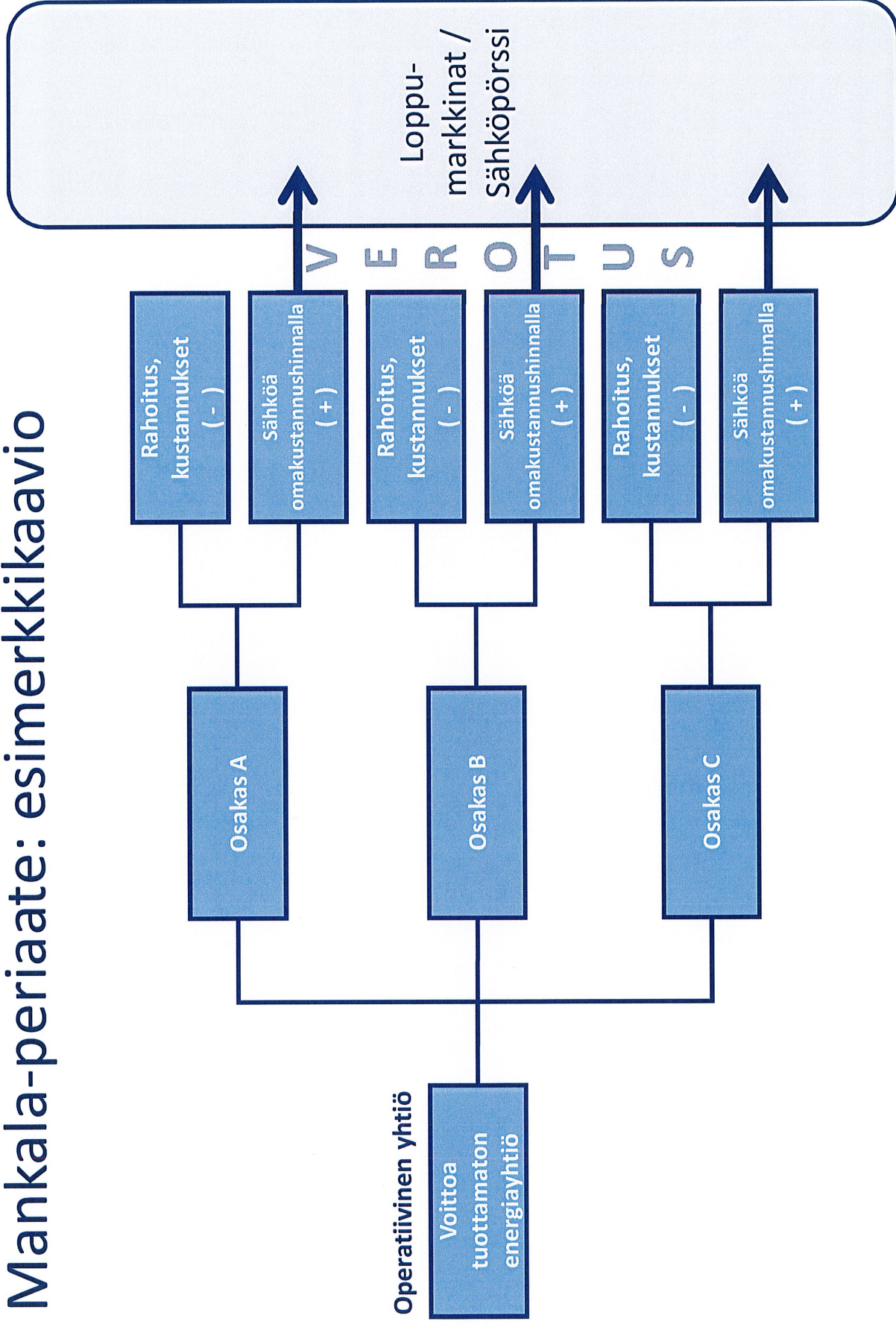

Mankala-periaate

Osakeenomitajat vastaavat yhtiön toiminnan kustannuksista, mukaan lukien yhtiön ottamien velkojen korot ja lyhennykset, ja saavat vastineeksi sähköä tai muuta energiaa omistussuutensa suhteessa. Sähkön taikka energian osakeenomitajat joko käyttävät itse, jakavat omille osakeenomitajilleen tai myyvät eteenpäin jakelusopimustensa tai sähköpörssin kautta.

Historia	Osakeyhtiölaki
Mankala-periaate on saanut nimensä korkeimman hallinto-oikeuden 1960-luvulla antamasta ennakkopäätöksestä (KHO 1963 I 5). Siinä Oy Mankala Ab:n osakeenomitajien ei katsottu saaneen verotettavaa tuloa, kun yhtiö tuotti niille sähköä markkinahintaa edullisemmin ja osakeenomitajat vastasivat yhtiöjärjestyksen perusteella yhtiön kustannuksista.	Mankala-periaatteen mukaisesti toimivat osakeyhtiöt ovat osakeyhtiötä, joihin sovelletaan osakeyhtiölakia. Ne eivät ole erikseen säänneltyjä keskinäisiä yhtiötä, vaikka niissä on keskinäisen mekanismille tunnusomaisia piirteitä: mm. Mankala-periaatteen mukaan toimiva yhtiö ei tavoittele voittoa. Yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa sähköä tai energiaa osakeenomitajille näiden osakeomistuksen suhteessa. Yhtiön osakeenomitajat vastaavat yhtiöjärjestykseen otetun erityisten määräysten perusteella yleensä osakeomistuksen tai saadun sähkön tai energian suhteessa yhtiön kiinteistä ja muuttuvista kustannuksista.
Verosääntely	
Mankala-periaatteen mukaisesti toimivien verovelvollisten verotuksesta ei ole erikseen säädetty, vaan verotus perustuu vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön. Vaikka vero-oikeudellisesti kysymys voi olla tulojen ja menojen kohdistamisesta oikealle verovelvolliselle, veronsaajan näkökulmasta Mankala-periaatteen mukainen toiminta on katsottu lainvalmistelussa ja oikeuskäytännössä olevan veroneutraalia, koska osakeomistuksen perusteella tai alle markkinahinnan saatua sähköä tai energiaa verotetaan, kun osakeenomitaja myy sähkön tai energian edelleen tai käyttää sen myyntiin tarkoitettujen tuotteiden valmistukseen.	

Mankala-periaate: esimerkkikaavio

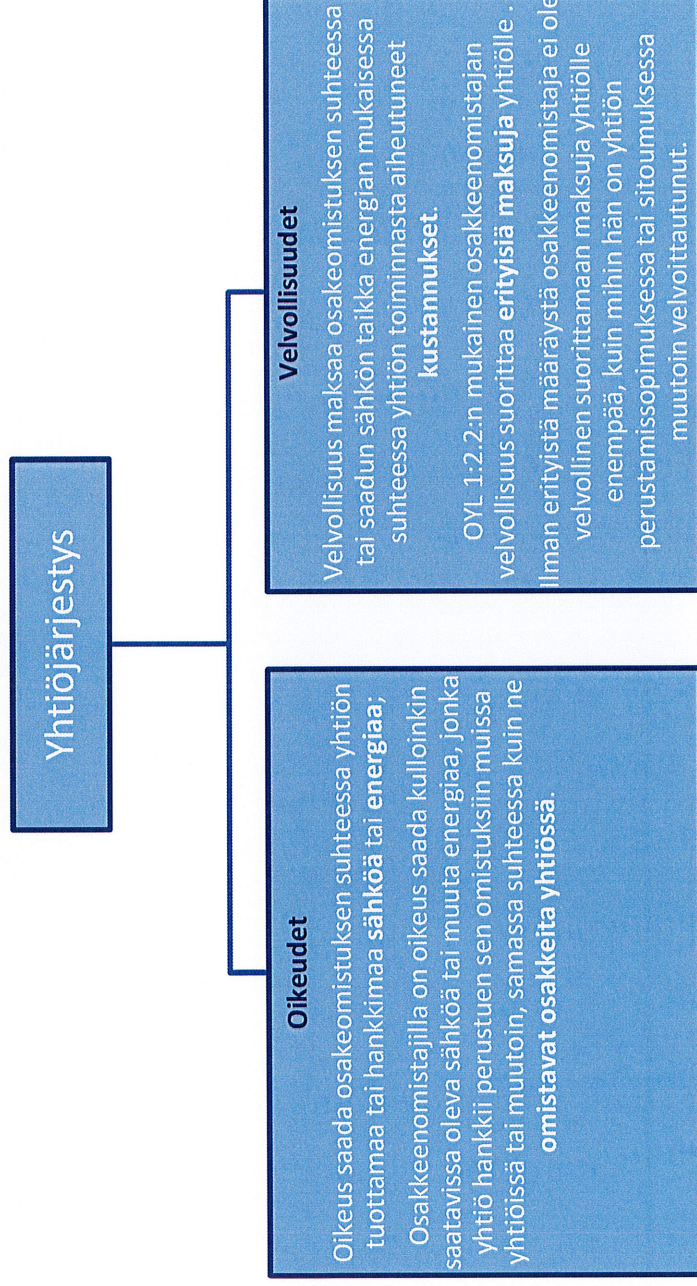
Sisällys

1	Johdanto
2	Mankala-periaate
3	Vastuut Mankala-yhtiössä
4	Vastuun samastaminen
5	Vastuu ydinvahingosta
6	Yhteenveto

Vastuut Mankala-yhtiössä

- **Liiketoimintariskin** kantaa yleisten osakeyhtiöoikeudellisten ja liiketoiminnallisten periaatteiden mukaan osakeyhtiö itse (OYL 1:2 §).
- Osakkaat kantavat **toiminnan riskit** ja saavat osingon sijasta yhtiön valmistamaa tuotetta omakustannushintaan. Tämä tarkoittaa vakiintuneessa osakeyhtiöoikeudellisessa tulkintakontekstissa sitä, että osakkeenomistajan riski liittyy yhtiöön sijoitetun pääoman menettämiseen sekä yhtiöjärjestyksen määräyksiin osakkeeseen taikka osakkeenomistajaan liittyvistä velvoitteista suorittaa yhtiöjärjestyksessä määrättyjä erityisiä maksuja yhtiölle.

Mankala-periaatteen mukaisesti laaditussa yhtiöjärjestyksessä on kysymys osakkeen tuottamista oikeuksista ja velvollisuuksista.

Vastuut Mankala-yhtiössä: vastuun tasot

Yhtiö

- Osakeyhtiö on oikeuskelpoinen ja oikeustoimikelpoinen sekä osakkeenomistajistaan erillinen oikeushenkilö. Yhtiö vastaa itse velvoitteistaan (OYL 1:2.1).
- Osakeyhtiö vastaa omista velvoitteistaan.
- Osakeyhtiön omaan vastuuseen soveltuvat yleiset sopimus- ja vahingonkorvaus- sekä rikosoikeudelliset säännökset, ensisijaisesti siis vahingonkorvauslaki ja ydinvastuulaki.

Yritysjohdo

- Hallituksen tai hallintoneuvoston jäsenen ja toimitusjohtajan on korvattava vahinko, jonka hän on tehtävässään OYL 1:8:ssä säädetyn yleisen huolellisuusvelvoitteen vastaisesti tahallaan tai huolimattomuudesta aiheuttanut yhtiölle.
- Vastuusäännöksen soveltamisperiiriin kuuluvat siten niin johdon huolimattomasta toiminnasta kuin laiminlyönnistäkin johtuvat ja yhtiölle syntyvät vahingot.
- Käännetty näyttötaakka (menettelystä vastuussa olevan on osoitettava menettelleensä huolellisesti).

Osakkeenomistaja

- **Rajoitettu vastuu:** osakkeenomistaja ei ole yhtiöoikeudellisessa vastuussa yhtiön velvoitteista taikka sitoumuksista muulla määrällä kuin yhtiöön sijoittamallaan pääomalla eli osakkeista maksamallaan määrällä.
- Erityisestä maksusta määrääminen ei tarkoita sitä, että osakkeenomistaja olisi vastuussa yhtiön velvoitteista. Yhtiön velkoja ei voi osakeyhtiön omaisuuden erillisyyden periaatteen johdosta kohdistaa vaatimustaan osakkeenomistajaan sellaisenaan yhtiön velvoitteen osalta, jonka suorittamiseksi yhtiöjärjestykseen on otettu osakkeenomistajan velvollisuus suorittaa yhtiöjärjestyksessä määrätty maksu.
- Osakkeenomistajan on korvattava vahinko, jonka hän on myötävaikuttamalla osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen rikkomiseen tahallaan tai huolimattomuudesta aiheuttanut yhtiölle, toiselle osakkeenomistajalle tai muulle henkilölle (OYL 22:2.1). Lähtökohtaisesti osakkeenomistajan vastuu syntyy yhtiökokousmenettelyn yhteydessä siten, että jäsen myötävaikuttaa tahallaan tai huolimattomuuttaan osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen vastaisen päätöksen syntyyn.
- Käännetty näyttötaakka.

Vastuut Mankala-yhtiössä: yhtiöjärjestysmääräykset

- Voimaosakeyhtiön yhtiöjärjestyksen 3 §:n 2 ja 3 kappaleen mukaiset määräykset ovat tunnusomaisia esimerkkejä OYL 1 luvun 2 §:n 2 momentissa tarkoitetuista osakkeenomistajaa koskevista velvoitteista maksaa erityisiä maksuja.

”Kukin osakkeenomistaja on vastuussa yhtiölle, mutta ei millekään muulle taholle, yhtiön hankkiman sähkön tai muun energian vuotuisista kiinteistä kustannuksista samassa suhteessa kuin se omistaa osakkeita yhtiössä riippumatta siitä, onko osakkeenomistaja ottanut yhtiöstä osuutensa sähköstä tai muusta energiasta.

Kukin osakkeenomistaja on vastuussa yhtiölle, mutta ei millekään muulle taholle, yhtiön hankkiman sähkön tai muun energian muuttuvista kustannuksista vastaanottamansa sähkön tai muun energian määrien mukaisessa suhteessa.”

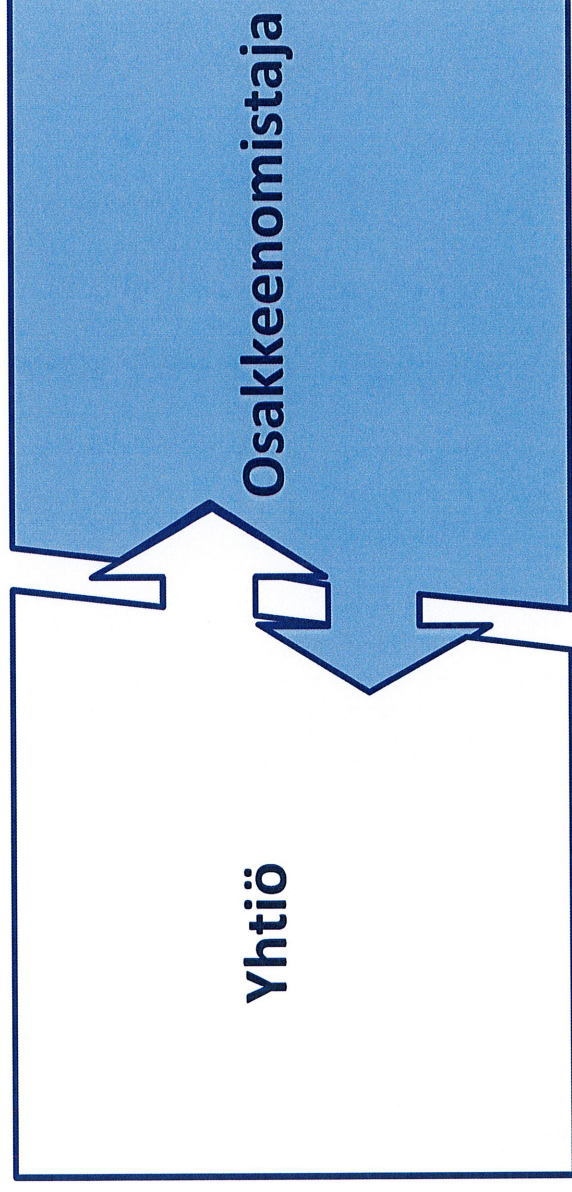
- Suhde yhtiön velvoitteisiin: Erityisestä maksusta määrittäminen ei tarkoita sitä, että osakkeenomistaja olisi vastuussa yhtiön velvoitteista. Yhtiön velkoja ei voi osakeyhtiön omaisuuden erillisyyden periaatteen johdosta kohdistaa vaatimustaan osakkeenomistajaan sellaiseenkaan yhtiön velvoitteen osalta, jonka suorittamiseksi yhtiöjärjestykseen on otettu osakkeenomistajan velvollisuus suorittaa yhtiöjärjestyksessä määrätty maksu. Velkoja voi periä saamistaan vain yhtiöltä.
- Osakkeenomistajan rajoitetun vastuun eräänä tarkoituksena on varmistaa, että riskialtista liiketoimintaa voidaan harjoittaa osakeyhtiön muodossa. OYL 1 luvun 2 §:n 2 momentin 2. virkkeen antamaa mahdollisuutta määrätä lisämaksusta yhtiöjärjestyksessä ei myöskään tule tulkita niin, että sen johdosta yhtiöllä olisi velvollisuus esittää yhtiökokoukselle yhtiön kuluja kattamiseksi lisämaksuja, ellei siitä ole nimenomaista määrystä yhtiöjärjestyksessä.

Sisälllys

1	Johdanto
2	Mankala-periaate
3	Vastuut Mankala-yhtiössä
4	Vastuun samastaminen
5	Vastuu ydinvahingosta
6	Yhteenveto

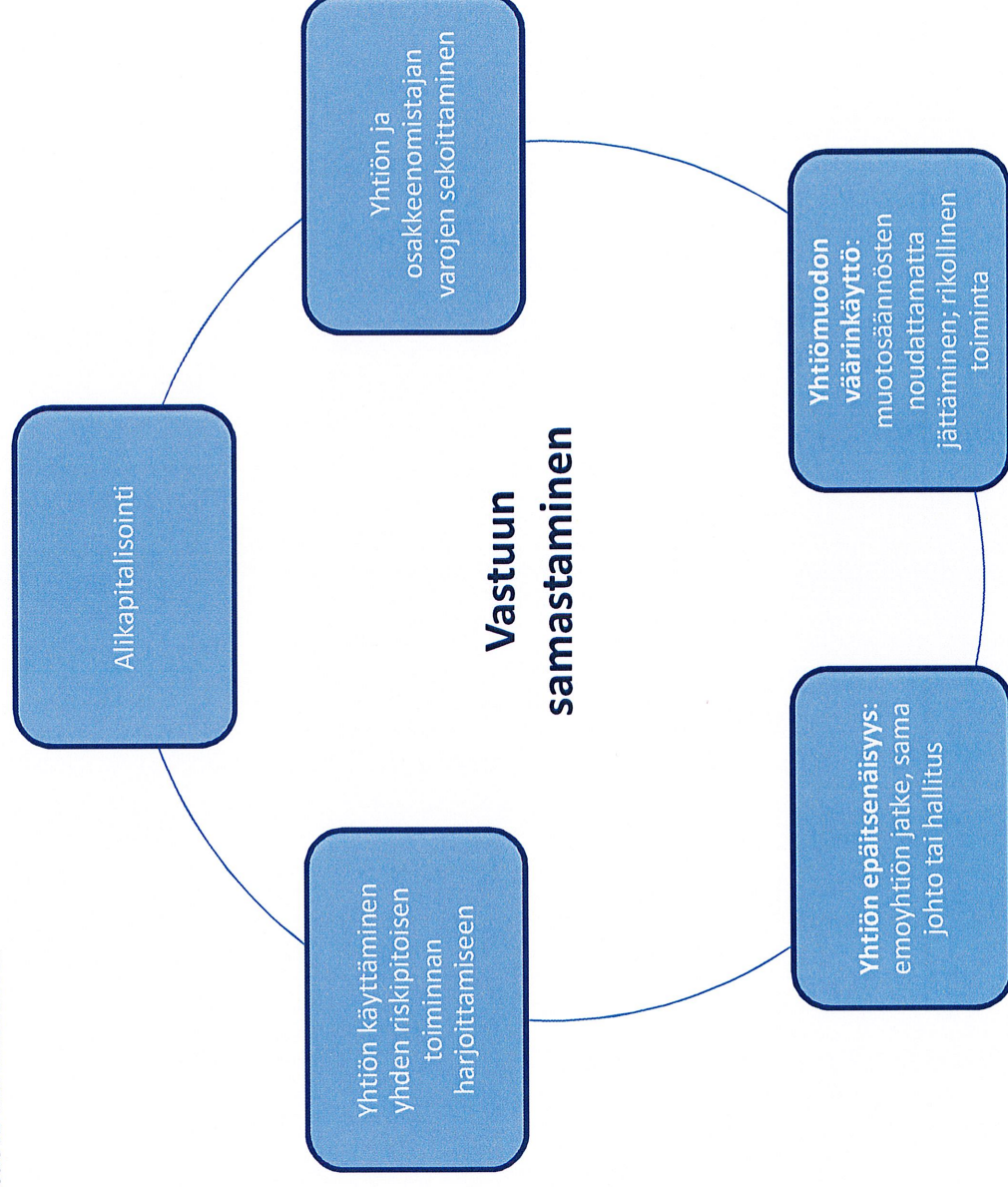
Vastuun samastaminen

- Vastuun samastamisella tarkoitetaan sitä, että osakkeenomistaja voi tietyissä tilanteissa joutua vastuuseen suoraan osakeyhtiön velkojille yhtiön omasta velvoitteesta.
- Vastuun samastaminen on vastoin osakkeenomistajan rajoitettua vastuuta sekä osakeyhtiön ja sen osakkeenomistajan varallisuuspiirien erillisyyden periaatteita, ja siten Suomessa erittäin poikkeuksellista.
- Vastuun samastusta on oikeuskirjallisuudessa perusteltu tarpeella vahvistaa velkojien (erityisesti vahingonkorvausvelkojien) suojaa velallisyhtiön maksukyvyttömyyttä vastaan esimerkiksi silloin kun osakeyhtiö on toiminnallaan aiheuttanut vahinkoa, tai tilanteissa, joissa osakkeenomistajat käyttävät yhtiömuotoa väärin velkojien vahingoksi.
- Vastuun samastuksella tarkoitetaan sellaisia tilanteita, joissa osakkeenomistajan vastuu ei johdu osakeyhtiölaista.
- Harkinta on korostuneen tapauskohtaista, jolloin punnitaan samastusta vaativien normien ja periaatteiden vahvuutta suhteessa yhtiöoikeuden omaisuuden erillisyyttä ja osakkeenomistajan rajoitettua vastuuta ylläpitäviin normeihin.
- Suomessa samastuksesta ei juuri ole oikeuskäytäntöä.

Vastuun samastaminen: tapausarviossa huomioitavia seikkoja

Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa ja ulkomaisessa oikeuskäytännössä nouseita seikkoja, joita voidaan huomioida vastuun samastusta harkittaessa:

Vastuun samastaminen: yhtiörakenteeseen ja johtoon liittyvästä tapausarviosta

- Yksittäiset seikat eivät yksin johda vastuun samastamiseen → samastaminen edellyttää aina sitä tukevien perusteiden kumuloitumista. Kaikki asiaan vaikuttavat tekijät on otettava arvioissa huomioon.
- Esimerkiksi
 1. Yhtiöillä on sama tai pääosin sama johto tai hallitus
 - Ei sellaisenaan johda vastuun samastamiseen.
 - Kriittisissä tilanteissa emo- ja tytäryhtiön johdon henkilöllinen vastaavuus voi olla merkittävä seikka arvioitaessa esim. tytäryhtiön riittävän itsenäistä toimintaa.
 2. Yhtiörakenne
 - Ei sellaisenaan johda vastuun samastamiseen.
 - Mitä enemmän omistus on hajautunut, sitä epätodennäköisempää samastus on.
 - Kriittisissä tilanteissa yhtiöiden ketjuttaminen ilman liiketaloudellista tai omistusrakenteesta johtuvaa syytä voi antaa kuvan, että ketjuttamisen syynä on vastuupuskurin luominen.

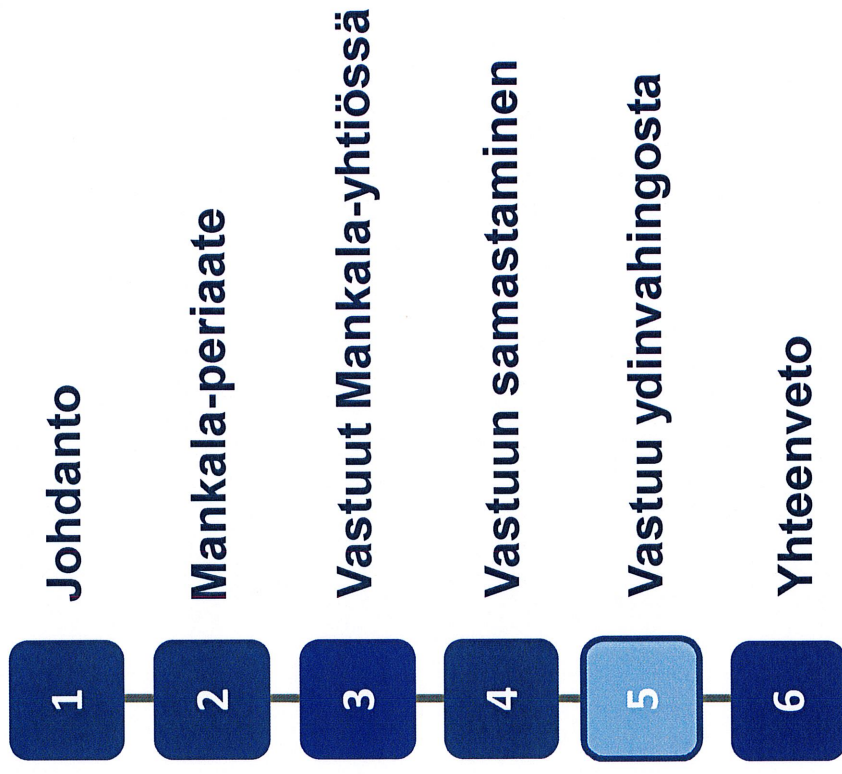
Voimasosakeyhtiön ja Fennovoiman yhtiörakenteen arvio samastuksen näkökulmasta

- Voimasosakeyhtiön ja Fennovoiman muodostamassa yhtiörakenteessa on selvä Voimasosakeyhtiön omistusrakenteesta johtuva perusta.
- Liiketaloudellisesti on perusteltua, että Voimasosakeyhtiön hallitus muodostuu sen osakkeenomistajien edustajista.
- Fennovoiman itsenäisyyden varmistamiseksi ja tulkintariskin minimoimiseksi on suositeltavaa, että Voimasosakeyhtiön ja Fennovoiman hallitukset eivät muodostuisi pääosin samoista henkilöistä.

Vastuun samastaminen

- Vastuun samastamisesta ei ole Suomen oikeudessa yleissäännöstä, mutta tietyillä sääntelyalueilla on erikseen säädetty samastamisesta.
- Suomen oikeuskäytännöstä voidaan jossain määrin johtaa, että vastuun samastaminen eli osakeyhtiön ja sen osakkeenomistajan varallisuuserien erillisyyden voimassa pitäminen on osakkeenomistajan vastuuseen yhtiön velvoitteista. Johtavaa, samastusta koskevan oikeusperiaatteen riidattomasti vahvistavaa oikeustapaa ei Suomessa ole.
- Osakeyhtiöoikeudellisin perustein osakkeenomistajan rajoitettua vastuuta ei ole murrettu.
- Osakeyhtiöoikeudellisten periaatteiden syrjäyttäminen edellyttää, että osakeyhtiömuotoa ja sen tarjoamaa osakkeenomistajan rajoitettua vastuuta on käytetty selvästi hyväksi, eli osakkeenomistaja on käyttänyt määräysvaltaansa moitittavasti suhteessa yhtiön velkoihin, ja käytöstä voidaan pitää yhtiön ulkopuolisiin tahoihin nähden epälojalina.
- Ulkomaisen oikeuden tai oikeusperiaatteiden implementointi sellaisenaan on epätarkoituksenmukaista ja voi johtaa virheelliseen lopputulokseen. Common law -maissa omaksutut periaatteet vastuun samastuksesta (esim. *piercing the corporate veil* -doktriini) eivät sellaisenaan sovellu suomalaisen osakeyhtiöoikeuteen.

Sisälllys

Vastuu ydinvahingosta

- **Vastuun sisältö.** Ydinvastuulain (YdinVL) 6.1 §:n 1. virkkeen mukaan ydinlaitoksen haltija on velvollinen korvaamaan hänen ydinlaitoksessaan sattuneesta ydintapahtumasta johtuneen ydinvahingon.
- Vastuu on tuottamuksesta riippumatonta, eli ankaraa vastuuta ja **Suomessa syntyneistä vahingoista rajoittamatonta**, mutta muualla kuin Suomessa syntyneistä vahingoista rajoitettua. Rajoittamattomalla vastuulla tarkoitetaan sitä, että korvattavalla määrällä ei ole ylärajaa. On kuitenkin huomattava, että Suomessa korvataan vain syntynyt vahinko. Korvausvelvollisuus ei siis ole *punitiivista* eli rangaistuksenomaista, kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa.
- Rajoitetulla vastuulla tarkoitetaan tässä yhteydessä puolestaan sitä, että mahdollisen vahingonkorvauksen enimmäismäärä on säädetty laissa ja tämän määrän ylittävän vahingon korvaamiseen ei ole lakiin perustuvaa velvollisuutta. Suomen sisäisellä sääntelyllä ei kuitenkaan voida säännellä tyhjentävästi muulla kuin Suomessa syntyneiden vahinkojen korvaamisesta.
- Suomessa syntyneistä ydinvahingoista koskevan vastuun sisältö ilmenee YdinVL 12 §:n 1 momentista ja 18 §:n 1 momentista:

Tämän lain mukainen korvaus on ydinlaitoksen haltijan suoritettava, vaikkei vahinko ole aiheutunut hänen tai hänen henkilökuntansa tuottamuksesta.

Suomessa sijaitsevan ydinlaitoksen haltijan tämän lain mukainen vastuu samasta ydintapahtumasta johtuneista, Suomessa syntyneistä ydinvahingoista on rajoittamaton.

Vastuu ydinvahingosta

- YdinVL:sta ilmenee, että Suomessa sijaitsevan ydinlaitoksen haltijan lainmukaisen vastuun enimmäismäärä samasta ydintapahtumasta johtuneista, muualla kuin Suomessa syntyneistä ydinvahingoista on 600 miljoonaa erityisnosto-oikeutta (ks. HE 297/2010 vp s. 8).
- Ydinlaitoksen haltija on Suomessa olevan laitoksen osalta se, jolla on säädetty lupa ydinlaitoksen hallintaa tai käyttöä varten taikka joka muutoin hallitsee tai käyttää laitosta, sekä valtakunnan ulkopuolella olevan laitoksen osalta sitä, jota on pidettävä laitoksen haltijana sen sijaintimaan lainsäädännön mukaan.
- **Vakuutusvelvollisuus:** YdinVL:ssa edellytetään, että lainmukaisen tai muun sopimusvaltion lainsäädännön mukaisen ydinvahingosta johtuvan vastuun varalta tulee Suomessa olevan ydinlaitoksen haltijalla olla Vakuutusvalvontaviraston hyväksymä vakuutus laitoksenhaltijan vastuun kattamiseksi (YdinVL 23:1).
- **Valtion korvausvastuu:** Suomen valtio vastaa toissijaisesti ja laitoksenhaltijan vastuun enimmäismäärän mukaisesti, ellei vahingonkorvaukseen oikeutettu saa korvausta vakuutuksenantajalta tai laitoksenhaltijalta. YdinVL 29 §:n mukaan jos se, jolla on oikeus saada vahingonkorvausta ydinvastuulain tai muun sopimusvaltion vastaavan lainsäädännön nojalla Suomessa olevan ydinlaitoksen haltijalta, näyttää, ettei hän ole voinut saada tätä korvausta ydinlaitoksen haltijan kanssa vakuutusopimuksen tehneeltä vakuutuksenantajalta, maksetaan korvaus valtion varoista. Valtion korvausvelvollisuus on rinnasteinen laitoksenhaltijan korvausvastuuseen nähden. Se ei ylitä sitä vastuumäärää, joka on laitoksenhaltijaan nähden voimassa.

Sisällys

1	Johdanto
2	Mankala-periaate
3	Vastuut Mankala-yhtiössä
4	Vastuun samastaminen
5	Vastuu ydinvahingosta
6	Yhteenveto

Yhteen veto

1. Voidaanko osakkeenomistajan kustannusvastuusta poiketa Mankala-yhtiössä?

Voidaan todeta, että osakkeenomistajan maksuperuste ja maksun määrä käyvät selville Voimaosakeyhtiön yhtiöjärjestyksen määräyksestä osakeyhtiölaissa säädetyllä tavalla. Voimaosakeyhtiön osakkeenomistajaa ei voi velvoittaa suorittamaan muuta maksua, kuin yhtiöjärjestyksen 3 §:ssä määrättyjä maksuja. Mankala-periaate ei lavenna osakkeenomistajan veloitetta suhteessa yhtiöjärjestyksen määräykseen ja suhteessa OYL 1 luvun 2 §:n 2 momentin 2. virkkeeseen.

2. Voivatko ja millä perusteilla (i) Voimaosakeyhtiö tai (ii) sen osakkeenomistajat olla vastuussa Fennovoiman omistamassa ydinlaitoksessa tapahtuneesta ydinvahingosta?

Kysymys liittyy vastuun samastamiseen. Voidaan todeta, että toimimalla ydinennergialain, ydinvastuulain, osakeyhtiölain ja muun Suomessa voimassa olevan sääntelyn, ydinlaitostoimialaa ja ydinlaitosta koskevan ohjeistuksen edellyttämällä tavalla Voimaosakeyhtiö tai sen osakkeenomistajat eivät ole eivätkä voi joutua vastuuseen Fennovoiman omistamassa ydinlaitoksessa tapahtuneesta ydinvahingosta ja siihen mahdollisesti liittyvistä vahingonkorvauksista Mankala-periaatteen tai minkään muunkaan Suomessa voimassa olevan säännöksen tai vakiintuneen oikeusperiaatteen perusteella.

Erityisesti vastuun samastuksesta: Samastetun yhtiön alikapitalisointi suhteessa harjoitettuun liiketoimintaan ja omistajan ”piiloutuminen” rajoitetun vastuun periaatteen taakse sitä nimenomaisesti hyödyntäen joko opportunistisella velkojia vahingoittavalla varojen jakamisella tai toimimalla muulla tavalla yhtiön velkojien vahingoksi näyttäytyvät keskeisinä seikkoina vastuun samastuksessa. Muodollisilla, kuten osakeomistuksen rakenteella sekä sillä, että emo- ja tytäryhtiön yhtiöiden hallituksessa ovat samat henkilöt, on kriittisissä tapauksissa samastusta tukevaa tulkinta-arvoa.